

Ο δρόμος της μετανοίας (μέρος α)

/ [Γέροντας Ιωσήφ Βατοπαιδινός \(† 2009\)](#)

[Γέροντας Ιωσήφ Βατοπαιδινός \(† 2009\)](#)

1. Τί είναι το Βάπτισμα και γιατί βαπτίζόμαστε;

Το βάπτισμα είναι η ταυτότητα της ομολογίας των πιστών χριστιανών, των γνήσιων υπηκόων του Θεού, των πραγματικών πολιτών της βασιλείας των ουρανών, των μόνιμων μελών του σώματος του Χριστού και άρα κληρονόμων της αιώνιας ζωής. Το θείο βάπτισμα στην ορθόδοξη του θεώρηση και μόνο, είναι η επαναφορά και ανάκτηση της αρχικής μας κατασκευής σαν «κατ' εικόνα και ομοίωσιν» του δημιουργού μας και άρα η ανάκτηση της προσωπικότητας μας.

Αυτή είναι η θέση, που αποκαλυπτικά ο Κύριος μας τονίζει ότι «ο πιστεύσας και βαπτισθείς σωθήσεται» (*Μάρκ. 16,16*). Είναι η ομολογιακή επαναφορά της πρώτης μας αρνήσεως και άρα απαραίτητο και επιβεβλημένο καθήκον, για την ανάκτηση της φυσικής μας θεοείδειας. Το βάπτισμα είναι η καθαίρεση και κατάργηση του προπατορικού αμαρτήματος και όσων η ποινή και καταδίκη προκάλεσε στη φύση μας.

Το βάπτισμά μας στο όνομα της Παναγίας Τριάδος, του αληθινού Θεού, μας «εγκεντρίζει» στον ίδιο κορμό του Πλάστη μας για να μετέχουμε υποστατικά στις θείες επαγγελίες. «Συ Πάτερ εν εμοί καγώ εν αυτοίς ίνα ώσιν εν καθώς ημείς εν έσμεν» (*Ιω. 17,21*). Γινόμαστε κληρονόμοι του Πατρός και συγκληρονόμοι του Υιού αυτού.

Ασφαλώς δε θεωρείται αρκετό μόνο το βάπτισμα χωρίς τη δικαιοπραγία. Αλλά πάλι χωρίς το βάπτισμα καμμιά δικαιοπραγία ή καλοσύνη μπορεί να μας δικαιώσει. Αυτή είναι η μόνιμη απαίτηση του Κυρίου μας, του πραγματικού μας Σωτήρα, όταν απέστειλε τους μαθητές του να συνεχίσουν το δικό του έργο, τη σωτηρία των ανθρώπων. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τα έθνη βαπτίζοντες αυτούς εις το όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αυτούς τηρείν πάντα όσα ενετειλάμην υμίν» (*Ματθ. 28,19*).

Μέσω του ορθόδοξουβαπτίσματος στο όνομα του τριαδικού Θεού, μετέχουμε στη μερίδα του «κλήρου των αγίων» και γινόμαστε «τέκνα του Θεού». Τον αγιασμό ή τη μετάδοση της θείας Χάριτος δεν τον προκαλούν τα υλικά στοιχεία του

βαπτίσματος, αλλά η τριαδική επίκληση, όπως μας παρέδωσαν οι άγιοι Απόστολοι και οι θεόπνευστοι διδάσκαλοι της Εκκλησίας μας. Βαπτίσματα υπάρχουν διάφορα και κάθε πλάνη και αίρεση έχει το δικό της. Ο θεός όμως, και η αλήθεια είναι μία και μόνο οι πραγματικοί πιστοί γίνονται μέτοχοι της Χάριτος και υιοθεσίας.

2. Πού οδηγεί η πραγματική μετάνοια;

Η φιλόανθρωπος θεία Χάρη ενώ είναι μία, ενεργεί με ποικίλους τρόπους στους πιστούς. Στους εισαγωγικούς της μετάνοιας, που δεν έχουν αποβάλει τα πάθη τους, ενεργεί ενθαρρυντικά, ώστε να μην ολιγοψυχήσουν και οπισθοχωρήσουν. Σε όσους πρόκοψαν και ασκούνται με βία, παρουσιάζεται κατά διαστήματα και τους ενθαρρύνει στη φιλοπονία. Σ' αυτούς που προόδευσαν στην «πρακτική» εργασία και δάμασαν τις αισθήσεις, από τα πάθη, προσφέρει το θείο φωτισμό. Σε όσους προσέχουν με ακρίβεια τις αισθήσεις από την αιχμαλωσία του παράλογου, του εμπαιχτού, αυξάνεται ο φωτισμός του νου, διοικεί τανυήματα και γεννά τις λογικές και θεοφιλείς αποφάσεις.

Το ανέκφραστο και συγκλονιστικό -για τη λογική-, μυστήριο, κατά τους πατέρες μας, είναι το εξής: Όταν ο νους μεπροσοχή δαμάσει και υποτάξει τις αισθήσεις από τις παράλογες ορμές και κινήσεις, ώστε να αναπαύεται σ' αυτόν «ο λόγος του πνεύματος της ζωής», τότε υποτάσσεται η Χάρη στην κυριότητα του νου και ενώνονται τα δύο αυτά τέλεια στοιχεία, που αποτελούν τον τέλειο άνθρωπο.

Στην ολοκληρωμένη μετάνοια, όταν το «θνητόν καταποθεί υπό της ζωής» και ο νους μαζί με τη θεία Χάρη θα επισφραγίζουν την ανάσταση, αρχίζει η υπέρ την φύση αίσθηση και πληροφορία και έμπρακτα πλέον αρχίζει η διακονία του πληρώματος της Εκκλησίας.

Αν και η Χάρη είναι μία, μερίζεται με ποικίλους τρόπους στα όργανά της -τις αγιασμένες ψυχές-, και παρέχει «ενί εκάστω κατά το μέτρον της δωρεάς» (Εφ. 4,7). Σε άλλον δίνει σοφία, σε άλλον γνώση και θεολογία, σε άλλον προφητεία, σε άλλον ιάματα, σε άλλον διακονία, ανάλογα με τις ανάγκες, για τον καταρτισμό του πληρώματος της Εκκλησίας. Αυτό ακριβώς είναι που, όχι «τω καιρώ εκείνω», αλλά και σήμερα ισχύει, δηλαδή το να παρατείνεται η υπόσχεση του Κυρίου μας, ότι δε θα μας αφήσει ποτέ μόνους.

Οι καταστάσεις αυτές, που είναι ένα είδος προαγωγής σε όσους τηρούν ακρίβεια στη συνείδηση, είναι μόνιμες, αλλά δεν ελέγχονται από αυτούς που τις πάσχουν, «ίνα η υπερβολή της δυνάμεως η του Θεού και μη εξ ημών» (Β' Κορ. 4,7). Σε ορισμένους δίνεται «πληροφορία», όσες φορές η Χάρη κρίνει σκόπιμο. Και τούτο πάλι δεν ελέγχεται από τον πάσχοντα, πότε, πώς και πόσο. Συνήθως όμως αυτά τα

προκαλεί η προσευχή και πάλι όχι όποτε θέλει ο «αιτών», όσο και αν το ζητήσει.

Οι ενέργειες της Χάριτος ουδέποτε ελέγχονται απόλυτα από τον άνθρωπο, όσο κι αν τις ζητά, γιατί οι πανσωστικοί όροι της πρόνοιας του Θεού είναι σχεδόν αμετάβλητοι. Έχουμε το δικαίωμα να ζητούμε, όχι όμως να διατάζουμε. Το κατ' ευδοκία θείο θέλημα είναι η σωτηρία της ψυχής κι αν αυτό εμποδίζεται από κάποια «παρηγοριά», δεν εισακούεται ποτέ.

3. Ποιά είναι τα πρακτικά μέσα που οδηγούν και συντελούν στη μετάνοια;

Εφόσον η μετάνοια είναι η διόρθωση σφαλμάτων, που αφορούν πράξεις και νοήματα, το πρώτο που επιβάλλεται είναι η απομάκρυνσή μας από τις αφορμές και τα αίτια που τα προκάλεσαν. Μετά πρέπει να ακολουθήσει η γενναία και σταθερή απόφαση -πράγμα που δεν είναι ξένο στο χαρακτήρα και τη θέλησή μας-, να μην επαναλάβουμε αυτά που προκάλεσαν την ενοχή. Μαζί με την απόφαση αυτή πρέπει να συνδυάσουμε και τη συνεχή επίκληση της θείας βοήθειας και έτσι να επαναφέρουμε τη θεία Χάρη, που η αμαρτωλότητά μας λύπησε και έδιωξε.

Το πλέον απαραίτητο, που αποτελεί και τον πυρήνα της μετάνοιας και στη συνέχεια και της θεραπείας, είναι η περιεκτική φιλοπονία. Αυτή συντρίβει και καταργεί την ποικιλόμορφη φιληδονία, που η φιλαυτία μας προκάλεσε, αφού κάθε «παράβασις και παρακοή λαμβάνει ένδικον μισθαποδοσίαν» {πρβλ. Εβρ, 2,2). Αυτό φανερώνει την απόλυτη εφαρμογή της θείας δικαιοσύνης, η οποία αποστρέφεται την εφαρμογή του παράλογου, που είναι η παράχρησι των νόμων και κανόνων της λογικής μας υποστάσεως.

Όπως σε προηγουμένη απάντηση αναφέραμε, η παράχρησι των νοημάτων της λογικής μας φύσεως επιφέρει κατ' ανάγκη την κατάχρησι των πραγμάτων. Επιτελείται έτσι η πολύμορφη αμαρτία με κύριο αποτέλεσμα την ηδονή, τη μητέρα του θανάτου. Άλλο φάρμακο και μέσο για την ουσιαστική αναίρεσι αυτού του ολέθρου δεν υπάρχει, παρά η σωτήρια φιλοπονία. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο οι πνευματικοί πατέρες επιβάλλουν τους «κανόνες» σ' αυτούς, που βαδίζουν το δρόμο της μετάνοιας. Έτσι προκαλούν στα πνευματικά τους τέκνα μια ακούσια φιλοπονία, έναντι της φιληδονίας, που προήλθε από την παράβαση.

Πολύ ωφελεί για μια μόνιμη και αληθινή μετάνοια η επίγνωση σε βάθος του προορισμού μας. Ποιοί είμαστε στην αρχή της δημιουργίας μας, όταν η πονηρία και όλα τα συναφή δεν είχαν ακόμη αιχμαλωτίσει την ψυχή μας; Πού καταρακυλήσαμε και τώρα πού πρέπει να φθάσουμε με τη Χάρη του Χριστού μας;

Αυτά αν πάντοτε συμβαδίζουν και συνυπάρχουν αχώριστα με μας, ουδέποτε θα παραφερθούμε ή θα παρασυρθούμε στην πρόκλησι του παράλογου και της

διαστροφής.

4. Γιατί είναι αναγκαία η εξομολόγηση;

Η εξομολόγηση είναι το πρώτο στοιχείο της μετάνοιας. Στην παραβολή του Ασώτου Υιού βλέπουμε τη σημασία της: «Αναστάς πορεύσομαι προς τον πατέρα μου και ερώ αυτώ· πάτερ, ήμαρτον εις τον ουρανόν και ενώπιον σου και ουκέτι ειμιάξιος κληθήναι υιός σου» (Λουκ. 15,18). Με το «αναστάς» δηλώνει την επανόρθωση της πτώσεως, τη διακοπή της ένοχης αποφάσεως και της διαπράξεως του σφάλματος. Με την ομολογία του «ήμαρτον» προτείνει τη συγγνώμη. Ακόλουθο στοιχείο της πρακτικής μετάνοιας είναι η ταπείνωση, που ανατρέπει το παράλογο στο οποίο η πλανεμένη φαντασία κινείται εγωιστικά. «Ουκέτι ειμί άξιος κληθήναι υιός σου!». Η εκούσια αποκοπή της υιοθεσίας είναι το απαραίτητο δείγμα της επιγνώσεως του σφάλματος και η πρακτική επιστροφή στη φυσική θέση της προσωπικότητας.

Διάφορα χωρία της Γραφής αναφέρονται στην αναγκαιότητα της εξομολογήσεως, ως πρακτικού δείγματος μετάνοιας. Με την εξομολόγηση αποκαλύπτει ο άνθρωπος την ηττοπάθειά του, την προδοσία και άρνηση των καθηκόντων του, από την οποία προήλθε η πτώση και η καταστροφή. Φανερώνει την υπαιτιότητά του και έτσι καταστρέφει τα μέσα και αίτια της συντριβής του και ολοκληρώνει την επιστροφή στους κόλπους του Πατέρα, που με την αμαρτία και την παράβαση διακόπηκε.

Κάθε παράβαση και παρακοή επιφέρει διπλή ενοχή στον άνθρωπο. Και στο σώμα, με τις αισθήσεις, και στην ψυχή και το νου, από όπου ξεκινά η προδοσία. Με την εξομολόγηση θεραπεύει και τις δύο μορφές της ενοχής, αφού περιγράφει με ταπείνωση, ως δική του, την άρνηση και προδοσία. Ούτε εξομολόγηση γίνεται χωρίς μετάνοια, ούτε μετάνοια χωρίς εξομολόγηση. Είναι και τα δύο αχώριστα και απόλυτα μέσα σωτηρίας.

Η κύρια αιτία της αποπλάνησεως του ανθρώπου είναι η λανθασμένη κρίση του νου. Μετάνοια σημαίνει την επαναφορά του νου στη σωστή κρίση και χρήση των νοημάτων, ώστε να εκλείψει το παράλογο. Την πράξη αυτήν της ισορροπίας του ανθρώπου αποδέχτηκε η φιλανθρωπία του Θεού και έγινε το μεγαλύτερο δώρο Του στη φύση μας, αφού ξεπέσαμε από την πρώτη μας θεοείδεια. Δεν πρέπει να παραμελούμε τη μετάνοια, αφού κατά το λόγο της Γραφής «τίς καθαρός έσται από ρύπου, εάν μία ημέρα ο βίος αυτού επί της γης» (Ιώβ 14,4-5).

Ποιός μπορεί να περιγράψει την έκταση της φιλανθρωπίας και παναγαθότητας του Θεού προς τον άνθρωπο, αφού τον δέχεται, αν επιστρέψει με τη μετάνοια, όσο

μεγάλη και αν ήταν η προδοσία και η παράβαση του; Ποιόςθα περιγράψει την αθλιότητα και το σκοτισμό του πεπλανημένου ανθρώπου, όταν ποδοπατεί και απορρίπτει αυτό το δώρο, το οποίο ανακαλεί τον αποστάτη και προδότη στους κόλπους της πατρικής αγκάλης και στοργής και τον ελευθερώνει από την αιώνια και φρικτή καταδίκη;

Πραγματικά αν η φιλανθρωπία του Θεού δε μας παραχωρούσε τη μετάνοια, δε θα μας προσέφερε τίποτε και αυτή η οικονομία του Σωτήρα μας, αφού η δική μας τρεπτότητα και διαστροφή θα τα αφάνιζε στον αμαρτωλό και πανένοχο βίο μας. Κανένας απόγονος της αδαμιαίας ρίζας, ασμην παραμελήσει να εφαρμόσει στη ζωή του τη μεγάλη δωρεά της μετάνοιας, για να μην κλάψει ανώφελα στη μέλλουσα αιωνιότητα. Το πένθος και τα δάκρυα είναι τα κυριότερα και επικερδέστερα εργαλεία της γνήσιας μετάνοιας και όσοι μετανοούν σωστά, ασμην τα αποχωρίζονται.

5. Τί είναι το πένθος και ποιά είναι η ωφέλειά του για τον πιστό;

Ο Κύριος, στην «Επί του Όρους» ομιλία του, μακαρίζει τους «πενθούντας» μετά το μακαρισμό των «πτωχών τω πνεύματι», δηλαδή των ταπεινών. Ο αληθινά ταπεινός έχει αδιάλειπτο πένθος, γιατί αισθάνεται την ευτέλειά του σε όλα και προσεύχεται με πόνο προς τον «δυνάμενον σώζειν», το Θεό.

Το πένθος γεννιέται από την αίσθηση της μικρότητας, της μηδαμινότητας, της ευτέλειας και αδυναμίας του ανθρώπου. Είναι ο αψευδέστερος πρέσβης προς αυτούς, που μπορούν να προσφέρουν σωτηρία και αντίληψη, ειδικά όμως προς το Θεό, που είναι ο μόνος άξιος να παρηγορήσει.

Το πένθος δεν υπήρχε όταν ο άνθρωπος βρισκόταν στους κόλπους της παναγάπης και της υιοθεσίας του Θεού. Προστέθηκε κι αυτό στις παιδευτικές ποινές κατά της ανθρώπινης αυθάδειας μετά την πτώση.

Δε νομίζω να υπάρχει σε όλο το φάσμα της μετάνοιας τόσο ευεργετικό μέσο και μέτρο, που να φέρνει άμεσο αποτέλεσμα. Το πρώτο πράγμα που αντίκρουσε ο πρωτόπλαστος, μετά την εξορία του, ήταν το πένθος και το κλάμα. Αυτό δυστυχώς κληρονομήσαμε όλοι οι απόγονοί του. Αυτόν τον καρπό της δικής μας δυστυχίας γεύτηκε και ο Κύριός μας.

Αν και δε δάκρυσε για τον εαυτό του, αλλά για τη δική μας φθορά και ελεεινότητα.

Το πρώτο, λοιπόν, κατ' εξοχή προϊόν, που μας πρόσφερε η κοιλάδα του κλαύθμωνος είναι το πένθος και το κλάμα. Δε νομίζω να γεννήθηκε άνθρωπος, που να μην έγινε μέτοχος αυτού του καρπού. Αυτό το φαρμάκι της δικής μας ποινής,

μπορούμε κάλλιστα να το μεταβάλουμε σε σωτήριο φάρμακο με το εργαλείο της μετάνοιας και μάλιστα να ονομαστούμε μακάριοι. Ασφαλώς «πενθούντες» και «κλαίοντες» είναι όλοι όσοι κατοικούν τη γη, αλλά μόνο οι φορείς της πίστεως και μετάνοιας μακαρίζονται.

Οι αφορμές και τα αίτια του πένθους είναι η αίσθηση της ενοχής και της αμαρτωλότητάς μας και όσα αποδεικνύουν την ελεεινότητα του χαρακτήρα μας, έναντι του καθολικού μας προορισμού. Η παράβαση αυτού του καθήκοντος, αλλά και η αδέκαστη απειλή της θείας δικαιοσύνης, πληγώνει τη συνείδηση και στη συνέχεια την καρδιά. Αφού πιεστεί η «καρδιά», δημιουργεί το πένθος, τη λυπηρή κατάσταση. Αν προστεθούν τότε η προσευχή και η αυτομεμψία, που θεωρούνται απαραίτητες, θα αρχίσουν τα δάκρυα και θα μεταβληθεί το πρώτο φαρμάκι της φιλαυτίας σε σωτήριο φάρμακο της θεραπείας και ο πιστός θα κερδίσει το μακαρισμό, «μακάριοι οι πενθούντες ότι αυτοί παρακληθήσονται» (Ματθ. 5,4).

Κάθε λυπηρή κατάσταση, που γεννιέται από την ενέργεια της μετάνοιας, είναι ωφέλιμη, άσχετο αν δεν ακολουθείται από πένθος και δάκρυα. Η πείρα όμως και οι πατέρες μάς πείθουν ότι είναι αδύνατο να απουσιάζουν το πένθος και το κλάμα από αυτούς που επιμένουν στη μετάνοια· ειδικά μάλιστα σ' αυτούς που γεύτηκαν την αγάπη του Θεού και την πατρική του πρόνοια στη ζωή τους.

Όπως η ακρίβεια της μετάνοιας και του θείου φόβου μαζί με τον ακριβέστερο προγραμματισμό γεννούν και διατηρούν το πένθος, έτσι η απρόσεκτη ζωή και οι διαχύσεις, ειδικά όμως η παραβίαση της εγκράτειας, το σκορπίζουν και προκαλούν την ξηρασία και τη νέκρωση. Η περιεκτική φιλοπονία, που είναι το νόημα του σταυρού, είναι το κυριότερο που συγκρατεί το πένθος και αυτός είναι ο λόγος που οι πατέρες μας, ως φορείς της μετάνοιας, ουδέποτε την παραμέλησαν στη ζωή τους. Πολλές φορές μάλιστα έκαναν αγώνες που για μας φαίνονται υπερβολικοί. Όμως ποιά άλλη είναι η «στενή και τεθλιμμένη πύλη» και οδός, που οδηγεί στη ζωή, από την περιεκτική φιλοπονία και δίκαια «ολίγοι εισίν οι ευρίσκοντες αυτήν;».

πηγή: Γέροντος Ιωσήφ Βατοπαιδινού, «Συζητήσεις στον Άθωνα», Ψυχωφελή Βατιπαιδινά 13, σ. 89-140

<http://bit.ly/18d4HMO>